

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

1-maxsus
son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/1 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Алимджанов Бахтиёр Абдихакимович</i> «НА ЭТОМ СЪЕЗДЕ ИДЕЙНОМУ РАЗБРОДУ НУЖНО ПОЛОЖИТЬ КОНЕЦ», ИЛИ КАК СОЮЗ АРХИТЕКТОРОВ УЗБЕКИСТАНА НАЧАЛ МЫСЛИТЬ	11-17
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTON VA JANUBIY KOREYA O'RTASIDA OG'IR SANOAT TARMOQLARINING RIVOJLANISHIDAGI O'RNI	18-21
<i>Muminov Azizbek Ziyoviddinovich</i> JIZZAX VILOYATI JOYLASHGAN TABIIY OBYEKT LARNING TARIXIY-GEOGRAFIK TASNIFI VA TURISTIK SALOHİYATI	22-27
<i>Ne'matov Xumoyun To'liqin o'g'li</i> SHOHRUX MIRZO VA USMONIYLAR O'RTASIDAGI DIPLOMATIK ALOQALAR TARIXI	28-33
<i>Khudoyorov Noyibjon Maripjonovich, Ruziboev Samandarbek Sobirjon o'g'li</i> THE POLICY OF DEKULAKIZATION AND CONFISCATION OF PEASANT HOUSEHOLDS IN KAZAKHSTAN, 1929–1933.....	34-43
<i>Шамшетдинова Дилафруза Исмайлловна</i> ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ ПРОГРЕСС И ТРАНСФОРМАЦИЯ КУЛИНАРНЫХ ТРАДИЦИЙ В СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ КАРАКАЛПАКСТАНА (1960-1980 ГГ.).....	44-48

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Kasimova Gulyar Axmatovna, Xaydarova Durdona Shuxratjon qizi</i> DAVLAT TIBBIY SUG'URTASI MEXANIZMIDA DORI-DARMON XARIDLARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH	49-56
<i>Abdullayev Abdulla Fayzulla o'g'li</i> AXBOROT MAHSULOTLARI BIZNESINI RIVOJLANTIRISHNING KO'P OMILLI EKONOMETRIK MODEL: OLS VA ARDL TAQQOSLASH	57-64

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Tashanov Abduxoliq</i> BUZG'UNCHI G'OYALARINING IJTIMOIIY-SIYOSIY VA AXLOQIY MUAMMOLARI	65-71
<i>Jo'rayev Ahmad Muhammadiyevich</i> TASAVVUF TA'LIMOTIDA DINIY BAG'RIKENGLIK VA MILLATLARARO TOTUVLIK MASALALARI	72-78
<i>Tursunkulova Shaxnoza Tuychiyevna</i> TASAVVUFNING FALSAFIY JIHATLARI XUSUSIDA.....	79-84
<i>Ibraximova Dilorom Saloydinovna</i> RAQAMLI MUHITDA ESTETIK IDROKNING XUSUSIYATLARI.....	85-88
<i>Muxammadiyeva Oliy Narzullayevna</i> OILA INSTITUTINI MUSTAHKAMLASH KONSEPSIYASI - OILA VA JAMIYAT IJTIMOIY BARQARORLIGINING MEZONI.....	89-92

<i>Matchanova Barno</i> MAFKURA VA MILLIY MAFKURA TUSHUNCHALARI: MAZMUN-MOHİYATI VA IJTIMOİY FUNKSIYALARI.....	93-98
<i>Uraqov Nodirbek Boboqulovich</i> BAG'RIKENGLIK G'OYASINING TASAVVUFİY-FALSAFIY TAHLILI (Maxdumi A'zamning "Risolai tanbeh ul-ulamo" asari asosida).....	99-104
<i>Raxmatov Alisher Obidovich</i> IJTIMOİY FALSAFADA INTEGRATSIYANING RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	105-108
<i>O'sarkulov Oybek Murodilovich</i> MILLIY IDENTIKLIKNING TRANSFORMATSIYASI VA IJTIMOİY INTEGRATSIYA: O'ZBEKISTONDAGI KOREYS DIASPORASI TAJRIBASI.....	109-115
<i>Fayziyev Xurshid Jumayevich</i> VOLTERNING "BAG'RIKENGLIK HAQIDA" ASARIDA JAN KALASNING QATL ETILISHI VA UNING OQIBATLARINI AKS ETTIRILISHI	116-121
<i>Shadmonova Zebiniso Amrulloevna</i> OILA SHAXS KAMOLOTINING ASOSIY IJTIMOİY MUHITI VA JAMIYAT BARQARORLIGINING OMILI SIFATIDA.....	122-126
<i>Idiboyev Abror Jamolovich</i> JAMIYAT IJTIMOİY-MA'NAVIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA - YOSHLAR HUQUQIY TARBIYASINING O'RNI	127-130
<i>Ahmadjonov To'liqinbek Akramjon o'g'li</i> RAQAMLI OLAMNING YOSHLAR ONGIGA TA'SIRI.....	131-136
<i>Sodiqov Islombek Otabek o'g'li</i> RAQAMLI MADANIYAT TUSHUNCHASI VA UNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI	137-141
<i>Abdurahimov Ravshanbek O'ktam o'g'li</i> HUQUQIY DEMOKRATIK JAMIYAT QURISH SHAROITIDA YOSHLAR HUQUQIY ONGINING SHAKLLANISH OMILLARI	142-146
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Duvlaeva Nozigul Xolmuxammat qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK MATNLARIDA STILISTIK TASVIR VOSITALARI	147-151
<i>Зикруллаева Хусния Бахтияровна</i> СТРУКТУРА, ПРОИСХОЖДЕНИЕ И НОРМАТИВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЗАИМСТВОВАННЫХ ТЕРМИНОВ В УЗБЕКСКОМ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОМ ТЕКСТЕ.....	152-156
<i>Turdiyeva Dilorom Soliyevna</i> PEDAGOGICAL STRATEGIES FOR INCLUSIVE LEARNING	157-162
<i>Eshmuratov Umidjon Temurovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI AFORIZMLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	163-167
<i>Avlayeva Saida Bozorovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA COVID-19 PANDEMIYASI SHAROITIDA SHAKLLANGAN KISHILAR JAMOALARINI IFODALOVCHI NEOLOGIZMLAR.....	168-172
<i>Ubaydullaeva Dilfuza Akmal qizi</i> JURNALISTLARNI TAYYORLASHDA NUTQ MADANIYATI KOMPETENSIYALARINING STRUKTURASI	173-181

<i>Alimova Shaxnoza Yaxshiboyevna</i> ASSOTSIIATIV TAJRIBA PSIXOLINGVISTIKA USULI SIFATIDA	182-187
<i>Xudayberganov Nizomaddin Uktambay o'g'li, Mansurova Shaxinabonu Najmiddin qizi</i> O'ZBEK TILIDA SON VA SIFAT SO'Z TURKUMLARINI POS TEGGLASH ASOSIDA O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH TAMOIYILLARI	188-193
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Абдуллаева Дильдора Эльмуродовна</i> ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СТАРТАП ПРОЕКТЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН НА ПРИМЕРЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АКСЕЛЕРАТОРОВ И ИНКУБАТОРОВ.....	194-198
<i>Fayzullayeva Shaxlo Jumanioz qizi</i> THEORETICAL AND LEGAL ASPECTS OF INCLUSION OF COPYRIGHT OBJECTS IN INTERNATIONAL TRADE.....	199-204
<i>Qalandarov Aminjon Amondullayevich</i> KORPORATSIYALARDA AFFILLANGAN SHAXSLAR INSTITUTINING HUQUQIY TABIATI VA TARTIBGA SOLINISHI	205-212
<i>Uralov Sarbon Sardorovich</i> JINOYAT-PROTSESSUAL QONUNCHILIKDA VIDEOKONFERENSALOQA ORQALI TERGOV HARAKATLARINI TARTIBGA SOLISHNING UMUMIY SHARTLARI	213-218
<i>Xolmirzayev Muhsin Shavqiddin o'g'li</i> KRIMINOLOGIK PROGNOZLASHDA ANIQ FANLAR VA AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEKNOLOGIYALARI YUTUQLARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	219-225
<i>Dilboboyev Nozimbek</i> XORIJIY (CHET EL) VA MAHALLIY (MILLIY) INVESTITSIYA TUSHUNCHALARINING ILMIY-NAZARIY TAVSIFI, ULARNING BOZOR IQTISODIYOTIDAGI O'RNI VA AHAMIYATI.....	226-232
<i>Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li</i> ATOM ENERGIYASINING XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING XALQARO-HUQUQIY ASOSLARI	233-240
<i>Asadov Shahridin Faxriddin o'g'li</i> FUQAROLIK HUQUQIDA XIZMATLARNING HUQUQIY TABIATI: KONSALTING XIZMATLARI MISOLIDA.....	241-243
<i>Абдужампоров Шахбоз Музаффар ўғли</i> НЕСАНКЦИОНИРОВАННЫЙ ДОСТУП И ХИЩЕНИЕ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ С ПЛАСТИКОВЫХ КАРТ: УГРОЗЫ, МОДЕЛИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ И КОМПЛЕКСНЫЕ МЕРЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ.....	244-253
<i>Хасанов Турсунпулат Шавкатжон угли</i> МЕЖДУ АЛГОРИТМОМ И ЗАКОНОМ: ПРОБЛЕМА ПРАВОВОЙ ИДЕНТИФИКАЦИИ СМАРТ-КОНТРАКТОВ В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ	254-259
<i>Kadirova Moxigul Xamitovna</i> ZAMONAVIY DAVLAT BOSHQARUVI VA ADOLATLI SUD-HUQUQ TIZIMI	260-262
<i>Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna</i> UCHINCHI RENESSANS SHAROITIDA VATANPARVARLIK G'OYASINING MA'NAVIY-HUQUQIY MOHIYATI (O'zbekiston tajribasi va xorijiy yondashuvlar qiyosida).....	263-269

<i>Shagilov Pulatbek Koptleuovich</i> JAMOAT XAVFSIZLIGIGA TAJOVUZ QILUVCHI HUQUQBUZARLIKLARGA QARSHI KURASHISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY MAMLAKATLARINING TAJRIBASI TAXLILI	270-276
<i>Kubaeva Ismigul Farkhod qizi</i> PARTY AUTONOMY VS CONSUMER PROTECTION IN INTERNATIONAL E-COMMERCE: THE CASE OF UZBEKISTAN IN COMPARATIVE PERSPECTIVE	277-283
<i>Нормуродова Азиза Азимжон кизи</i> ПОНУЖДЕНИЕ ЛИЦА К ВСТУПЛЕНИЮ В ПОЛОВУЮ СВЯЗЬ: ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ОБЪЕКТИВНОЙ СТОРОНЫ ПРЕСТУПЛЕНИЯ.....	284-295
<i>Toshpo'latov Islom Otavulla o'g'li</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KADRLAR BILAN ISHLASH SIYOSATIDA MA'NAVIY- MA'RIFIY ISHLAR VA UNI ICHKI ISHLAR ORGANLARI TIZIMIGA TA'SIRI	296-301
<i>Аллашова Шийринай Турсынбаевна, Каримова Мадина Мирзаджоновна</i> ВИКТИМНОЕ ПОВЕДЕНИЕ ЖЕРТВ БЫТОВОЙ ПРЕСТУПНОСТИ И ЕГО ПРОФИЛАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ	302-307
<i>Lutfullayeva Feruza Boboqulovna</i> HUQUQIY DAVLAT KONSEPSIYASINING ZAMONAVIY NAZARIY YONDASHUVLARI	308-312
<i>Abdugaffarov Davronbek Dilshod o'g'li</i> SHARTNOMALARNI AMALGA OSHIRISH USTIDAN SAMARALI PARLAMENT NAZORATI: O'ZBEKISTONDA XALQARO TIJORAT SHARTNOMALARIDA TARAFLARNING ERK MUXTORIYATINI KUCHAYTIRISH.....	313-317
<i>Jalilov Ravshanjon Abdukayumovich</i> INSON A'ZOLARI VA TO'QIMALARINING NOQONUNIY AYLANMASI: JINOIY-HUQUQIY VA QIYOSIY TAHLIL	318-329
<i>Muxtorov Muhammad Amin Mirkomil o'g'li</i> MULK HUQUQINI MUHOFAZA QILISH ICHKI ISHLAR ORGANLARINING FAOLIYATI.....	330-337
<i>Karimov Ulugbek Hakimjonovich</i> LEGAL FOUNDATIONS OF PROSECUTORIAL SUPERVISION IN ENSURING THE ALLOCATION, USE, AND PROTECTION OF LAND PLOTS IN THE AGRARIAN SECTOR OF UZBEKISTAN	338-343
<i>Mirabdullayev Maqsudjon Mahmudjon o'g'li</i> MASHINALI O'QITISH USULLARI ASOSIDA XOSTNING XAVFSIZLIGINI BAHOLASH, MODEL VA ALGORITMLARINI ISHLAB CHIQISH.....	344-349
<i>Utebaev Salamat Maqsetbay o'g'li, Dauletbaeva Aynur Baxramovna</i> OILAGA QARSHI JINOYATLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA ULARNING OLDINI OLISH.....	350-354
<i>Tillayev Ikrom Rustamjonovich</i> HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASINI BELGILAB BERUVCHI UMUMIY VA SOHAVIY-HUQUQIY HUJJATLAR TAHLILI	355-362
<i>Xoshimova Nilufar Zafarjon qizi</i> O'ZBEKISTONDA MEHNAT MUNOSABATLARIDA MIGRATSIYA MUNOSABATLARI.....	363-366

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Rahmonova Nilufar Najmiddin qizi BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI FORSAYT TADQIQOT METODLARI ASOSIDA KREATIV KOMPETENSIYALARI TA'LIM TRAYEKTORIYASINI TASHKIL ETISH	367-371
<i>Abdurasulova Dilrabo Tolkunjon qizi</i> KOMPARATIVISTIKISTIK YONDASHUV TALABALARNING MADANIYATLARARO KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING METODOLOGIK ASOSI SIFATIDA.....	372-380
<i>Таджиходжаева Эльвира Рашидовна</i> ЦИФРОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ НЕПРОФИЛЬНЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ.....	381-387
<i>Ravshanova Gulnoza Burxonovna</i> 5-SINF O'QUVCHILARINING ANTROPOMETRIK TOTAL KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH BO'YICHA TADQIQOT BOSHIDA OLINGAN NATIJALAR TAHLILI.....	388-393
<i>Mirzaakhmedova Makhliyo Yuldashevna</i> THE IMPACT OF AUTHENTIC MATERIALS ON TEACHING BUSINESS WRITING SKILLS TO ESP STUDENTS	394-400

Received: 03 January 2026
Accepted: 17 January 2026
Published: 30 January 2026

Article / Original Paper

INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORK FOR ENSURING THE SAFETY OF NUCLEAR ENERGY

Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li
Tashkent State Law University Teacher
of the "Environmental Law" department

Abstract. In the article, ensuring the Safety of nuclear energy, its wide promotion among countries, its international legal basis, as well as its impact on the processes of globalization, a number of suggestions are given. Also, while talking about the extent of the impact of nuclear energy, which is being used in developing countries, on the life of the society, its benefits and harms to the growth of the population, urbanization, and technological development are mentioned. Within the framework of the topic, the issue of nuclear energy security was covered using the opinions, research, and scientific works of various scientists and the legal documents of foreign countries in this article.

Keywords: IAEA, nuclear, energy, atom, legal basis, radioactive waste, safety.

ATOM ENERGIYASINING XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING XALQARO-HUQUQIY ASOSLARI

Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li
Toshkent davlat yuridik universiteti
"Ekologiya huquqi" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada atom energiyasi xavfsizligini ta'minlash, davlatlar o'rtasida keng targ'ib qilish, uning xalqaro huquqiy asoslari shuningdek globallashuv jarayonlariga ta'siri va qator takliflar keltirib o'tilgan. Shuningdek, hozirgi tobora rivojlanib borayotgan mamlakatlar o'rtasida foydalanilayotgan atom energiyalarining jamiyat hayotiga qay darajada ta'siri haqida so'z yuritilar ekan uning aholining o'sishiga, urbanizatsiya va texnologik taraqqiyotga keltirayotgan foydalari hamda uning zararlari haqida keltirib o'tilgan. Mavzu doirasida ushbu yechimlar va turli xil olimlarning fikrlari, qilgan tadqiqotlari hamda ilmiy ishlaridan va xorijiy mamlakatlar qonun hujjatlaridan foydalangan holda atom energiyasi xavfsizligini ta'minlash masalasi ushbu maqolada yoritib berildi.

Kalit so'zlar: MAGATE, yadro, energiya, atom, huquqiy asos, radioaktiv chiqindi, xavfsizlik.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6SI1Y2026N38>

Hozirgi rivojlangan hamda rivojlanayotgan davlatlarning jahon hamjamiyatidagi o'rnini taraqqiyot jihatdan belgilab berish shu davlatning o'zini o'zi energiya bilan ta'minlash darajasiga bog'liq bo'lib bormoqda. Davlat xalqaro hamjamiyatda o'z o'rniga ega bo'lishi uchun o'zi boshqa davlatlarga investitsiya chiqarishi bilan birga o'z hududiga ham chet davlatlarning investitsiyalarini kirgizishga harakat qilishi kerak. O'sha jarayonda energiyaning qanchalik muhimligini ko'rishimiz mumkin. Vaholanki, investitsiya kiritayotgan davlat keyingi istiqboli uchun albatta, investitsiya kiritmoqchi bo'lgan davlatning energiya ta'minotiga birinchi o'rinda e'tibor qaratadi. O'sha jarayonda biz atomdan energiya olishning qanchalik muhim ekanligini ko'rishimiz mumkin. Sababi atomdan energiya olish boshqa energiya manbalariga qaraganda

ko'proq energiya ta'minotini beradi. Ammo hozirgi kunda hamma davlatlar ham atomdan energiya olishni yo'lga qo'ymagan.

Buning sababi o'laroq atom elektrostansiyalarini qurish hamda ularni xavfsizligini ta'minlash boshqa energiya ta'minotlarini qurishga hamda ulardan foydalanishga qaraganda anchagina murakkab hamda xavflidir. Agar unda qandaydir nosozliklar yuz beradigan bo'lsa o'sha stansiya joylashgan davlatga nafaqat uning yonidagi boshqa davlatlarga ham katta talafot yetishi mumkin. Shuning uchun AESlarni qurish hamda undan foydalanishdagi xavfsizlikni ta'minlash uchun xalqaro-huquqiy asoslar hamda milliy davlatlar ham ularga og'ishmasdan amal qilishi uchun maslahat qo'llanmalari barcha davlatlarga imperativ ahamiyat kasb etishi kerak.

Yadro energiyasi, shuningdek, atom energiyasi, yadro tuzilishi o'zgarganda ajralib chiqadigan energiyani anglatadi. Atom energiyasi insoniyat jamiyati hamda sanoat rivojlanishiga juda katta inqilobiy o'zgarishlar olib keldi. Yadro parchalanishi natijasida hosil bo'lgan ulkan energiya nafaqat inson hayotiga foyda keltiradi balki jiddiy xavf va qiyinchiliklarni ham keltirib chiqaradi. Birinchi xavf- bu yadro xavfsizligi. 1986-yilda Chernobil va 2011-yilda Fukusimadagi avariylar jiddiy radioaktiv ifloslanishga olib keldi, aholining hayoti va sog'lig'iga, mamlakatlar va ularga qo'shni davlatlarning ekologik muhitiga xavf tug'dirdi, shuningdek, butun dunyoda atom energetikasi rivojlanishini sekinlashtirdi. Ikkinchisi- yadro xavfsizligi bilan bog'liq.

Hozirgi vaqtda xalqaro vaziyatning murakkabligi, muhim noan'anaviy xavfsizlik muammolari va yadroviy terrorizmning potensial tahdidini e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. Yadro yoki boshqa radioaktiv materiallarning terrorchilar qo'lga tushib qolish ehtimoli xalqaro xavfsizlikka katta muammo tug'diradi. Uchinchisi, yadroviy tarqalish bilan bog'liq. Xalqaro yadroviy huquqiy baza butun dunyoda atom energetikasining rivojlanishi bilan vujudga keldi. Atom energetikasini rivojlantirish bilan bog'liq ijtimoiy, iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy masalalarni hal etishda u doimiy ravishda takomillashtirildi, bu atom energiyasidan tinch maqsadlarda foydalanishning xavfsiz va barqaror rivojlanishiga yordam berdi. Ushbu holatlardan kelib chiqib hamda hozirda juda ko'plab davlatlar atom elektrostansiyalarini qurishni rejalashtirayotganligini inobatga olib, maqolamizda atom energiyasining xalqaro-huquqiy asoslarini tahlil qilamiz.

Atom energiyasidan tinch va xavfsiz foydalanishni ta'minlash hamisha xalqaro hamjamiyatning diqqat markazida bo'lib kelgan. Yondashuv milliy va xalqaro chora-tadbirlarning kompleks tarmog'i bilan belgilanadi. Chunki atom energiyasidan foydalanishni tartibga solish bo'yicha asosiy mas'uliyat milliy hokimiyat organlari zimmasiga yuklanishi qabul qilingan bo'lsa-da, boshqa davlatlarga ham ta'sir qilishi mumkinligini e'tirof etgan. Binobarin, yadro energetikasini tartibga solish, insonning potensial transchegaraviy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan boshqa ko'plab faoliyatlari singari, xalqaro hamjamiyatga standartlarning bir xilligini, muvofiqlashtirishni ta'minlash uchun ma'lum bir chegaradagi javobgarlikni yoki ba'zi hollarda to'liq javobgarlikni ta'minlashni talab qiladi.

Atomdan xavfsiz va tinch maqsadlarda foydalanish bo'yicha global huquqiy tartibni ta'minlashda MAGATE — dunyoning yadro sohasidagi hamkorlik markazining rolini o'rganib chiqishni o'rinli deb topdik. MAGATE yadro texnologiyalaridan xavfsiz va tinch maqsadlarda foydalanishni rag'batlantirishga intiladi. MAGATE xalqaro va mintaqaviy tashkilotlar Ichida atom energiyasining xalqaro-huquqiy tartibini belgilashda hamda davlatlar bilan o'zaro

hamkorlik qilishda eng muhim bo'lgan tashkilot hisoblanadi. MAGATE nizomining II moddasida "Agentlik atom energiyasining butun dunyoda tinchlik, salomatlik va farovonlikka qo'shayotgan hissasini jadallashtirish va kengaytirishga intiladi" degan qoidaning mustahkamlab qo'yilgani hamda buni amalda namoyon etmoqda. Bundan tashqari Xalqaro Radiologik Himoya Komissiyasi (ICRP), Atom radiatsiya ta'siri (UNSCEAR), Butunjahon sog'liqni saqlash tashkiloti (VOZ), va Xalqaro mehnat idorasi (XMT) atom energiyasi sohasida turli xil shartnoma va bitimlar bilan xavfsizlikni ta'minlashga MAGATE bilan birga harakat qilmoqda. Ushbu tashkilotlarning faoliyati yadro energetikasi xavfsizligini ta'minlashga g'amxo'rlik qilish, qo'shimcha mahsulot yadrosi energiyasini va radioaktiv moddalarni tibbiy, sanoat, va boshqa sohalarda ishlatish bo'yicha faoliyatni o'z ichiga oladi.

Xavfsizlik maqsadi tirik mavjudotlarni, jamiyatni va atrof-muhitni radiatsiyaning salbiy ta'siridan himoya qilishga intiladi. Bu sohadagi xalqaro harakatlar 1928-yilda boshlangan radiatsiyadan himoya qilish bo'yicha tavsiyanomalar chiqargan ICRPning tashkil etilishi bilan boshlandi. 1955-yilda Birlashgan Millatlar Bosh Assambleyasi dozalar, ta'sirlar va butun dunyo bo'ylab radiatsiya xavfini baholash uchun UNSCEAR tashkil etdi. Ushbu ikki organning ishi boshqa xalqaro va mintaqaviy tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan standartlar uchun asoslarni ta'minlaydi.[1]

Yadro energetikasi xavfsizligini ta'minlash uchun tegishli standartlarni ishlab chiqish zarurati bunday tashkilotlarning tashkiliy vositalarini aks ettiradi. Xalqaro asbob-uskunalar asosida ishlab chiqiladigan xavfsizlik standartlarining bog'lanish tabiati turlicha bo'ladi. Shunday qilib, Yevroratom (Atom energiyasi bo'yicha Yevropa hamjamiyati Yevropa Ittifoqi a'zolarining xalqaro tashkilotidir. Atom energiyasi bo'yicha Yevropa hamjamiyati 1957-yilda Rim kelishuvining imzolanishi bilan tuzilgan.) tomonidan xavfsizlik standartlari ishlab chiqildi va ular majburiydir. UNSCEAR tadqiqotlarini hisobga olgan ICRP tomonidan radiatsiyadan himoya qilish bo'yicha ilmiy asoslar standart bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan va vaqti-vaqti bilan qayta ko'rib chiqiladi. Bu ish Ionlashtiruvchi nurlanishdan himoya qilish va radiatsiya manbalarining xavfsizligi bo'yicha Xalqaro asosiy xavfsizlik standartlari (BSS) asosida yotadi, ular orqali MAGATE, XMT, JSST va SHM butun dunyo bo'ylab uyg'unlashtirish uchun asoslarni taqdim etadi.[1].

1994-yil sentyabr oyida Yadroviy Xavfsizlik bo'yicha xalqaro konvensiya MAGATening umumiy konferensiyasida imzolanish uchun ochildi. Shundan so'ng, 58 ta davlat konvensiyani imzoladi va Konvensiyaning a'zosi bo'ldi. Konvensiya a'zolari ushbu davlat nomidan ishtirok etish majburiyatini oldi. Shunday qilib bu konvensiya ham yadroviy xavfsizlikni ta'minlash uchun xalqaro huquqiy asoslardan biri bo'ldi. Va keyinchalik a'zolar soni ko'payishiga olib keldi.

1979-yilda Qo'shma Shtatlarda uchta Mile orol (TMI) yadroviy avariya sodir bo'lganidan so'ng, yadroviy avariya bo'yicha hisobot berish va o'zaro yordam berish uchun asos yaratish kerak degan xulosaga keldi. Bu esa xalqaro hamjamiyatni ham tashvishga solmay qo'ymadi. IAEA homiyligida davlatlar uchun yo'riqnomani belgilovchi ikkita hujjat TMI dan keyin ishlab chiqiladi. 1986-yilgi Chernobil avariyasidan so'ng, ikki konvensiya — Yadro avariyasi to'g'risidagi Konvensiya va Yordamchi bo'lmagan yadroviy avariya to'g'risida MAGATE doirasida ishlab chiqildi va qabul qilindi. 1986-yil 27-oktyabr va 26-fevral 1987-yillarda Konvensiyalar kuchga kirdi. Yetmish to'rtta shtat konvensiyaning birinchi xabarnomasiga a'zo bo'ldi va yetmishta shtat yordamchi konvensiyaga a'zo bo'ldi. Ushbu konvensiyalar boshqa

davlatlarning ham a'zo bo'lishi bilan yakunlandi. Bu konvensiyalar xalqaro-huquqiy hujjatlar bo'lib atomdan foydalanishning xavfsizligini huquqiy asosini yaratdi.[2].

Yadro energiyasidan foydalanishda yuzaga keladigan radioaktiv chiqindilarni atrof-muhitga zarar yetkazmasligini ta'minlovchi xalqaro-huquqiy tartibga soluvchi hujjatlar.

IAEA radioaktiv chiqindilarni boshqarish uchun xavfsizlik maqsadlarini ishlab chiqdi. Bir necha IAEA hujjati radioaktiv chiqindilarni boshqarish va utilizatsiya qilish mezonlarini belgilab berdi. Xalqaro miqyosda radioaktiv chiqindilarni xavfsiz boshqarishga yondashuvni uyg'unlashtirish uchun 1991-yilda IAEA radioaktiv chiqindilarni xavfsizligi standarti (RADWASS) dasturini yaratdi. RADWAS Hujjatning iyerarxiyasini tashkil etadi.

1990-yilda IAEA umumiy konferensiyasi Radioaktiv va chiqindilar bilan bog'liq xalqaro transchegaraviy va transchegaraviy ko'chirish amaliyotini qabul qildi. Ushbu Kodeksning maqsadi har qanday nazoratsiz xalqaro harakatga va chiqindilarni utilizatsiya qilishga qarshi profilaktika choralarini ko'rishni ta'minlaydi. Davlat va xalqaro tashkilotlar radioaktiv chiqindilarni tartibga solish bilan shug'ullanadilar. Ikki misol keltirish mumkin. Antarktida shartnomasi (eV-modda) Antarktida mintaqasida radioaktiv chiqindilarni yo'q qilishni taqiqlaydi.[3]

Xuddi shunday, 1972-yilgi London Konvensiyasining IV moddasi radioaktiv chiqindilarni tashlab yuborishni tartibga soladi. 1994-yil fevral oyida London Konvensiyasiga kiritilgan o'zgartirish ham dengizga go'l turdagi radioaktiv chiqindilarni tashlashni taqiqladi. Bundan tashqari, Konvensiyaning 5-moddasi Dengizlarning ifloslanishining oldini olish to'g'risidagi ma'lumotlar manbalari a'zolar tomonidan dengiz ifloslanishini bartaraf etish bo'yicha choratadbirlarni qo'llash majburiyatini oladi. O'rta yer dengizining ifloslanishi bo'yicha konvensiya, 1976- va 1980-yilgi Protokolning boshqa mintaqaviy hujjatlari misolida; Boltiqbo'yi mintaqasining dengiz atrof-muhitini muhofaza qilish to'g'risidagi konvensiya, 1974-yil va Janubiy Tinch okeani mintaqasining tabiiy resurslarni va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha konvensiyasi, 1986-yilgi konvensiyalar chiqindilarni atrof muhitga ziyon yetkazishini oldini olish va bunga yo'l qo'ymaslik uchun huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Rivojlanayotgan mamlakatlarning radioaktiv chiqindilar o'z hududiga tashlanmasligi haqidagi tashvishini yo'qotish uchun 1989-yilda qabul qilingan konvensiya mas'ul bo'ldi. 39-moddasida Afrika, Karib dengizi va Tinch okeani davlatlari va Yevropa iqtisodiy hamjamiyatiga a'zo bo'lgan hamjamiyat o'rtasida bunday chiqindilarni uning a'zosi bo'lgan hududdan eksport qilishni taqiqlash to'g'risida qoidani mustahkamladi.[4]

Boshqa tomondan, Afrika, Karib va Tinch okeani davlati radioaktiv chiqindilarni hamjamiyatdan yoki boshqa biron bir mamlakatdan olib kirishni taqiqlash majburiyatini oladi. Davlatlar yadro energiyasidan foydalanar ekan, yaxshi tomonlari bilan birga salbiy tomonlarini ham aytib o'tishimiz kerak.

Yadro energiyasidan foydalanishda juda katta miqdorda chiqindi ajralib chiqishi sir emas. Undan ajralib chiqadigan chiqindilarni ikki turga bo'lish mumkin. Birinchi tur inson uchun xavfli bo'lmagan radioaktiv xususiyat kasb etmaydigan chiqindilar. Ikkinchisi esa radioaktiv xususiyat kasb etadigan chiqindilardir. Energiyadan davlatni o'zi foydalanar ekan, chiqindilarni ham o'z hududida xavf tug'dirmaydigan qilib yo'qotish choralarini ko'rish lozim. O'tgan yillarda ba'zi davlatlar o'z chiqindilari bilan boshqa davlatlarning atrof muhiti, aholi

so'g'lig'iga ziyon yetkazishi natijasida bir qator xalqaro-huquqiy hujjatlar qabul qilingani va huquqiy tartibga solinganligini ko'rib o'tdik.

Harbiy harakatlar ta'siridan atom elektr stansiyalarini himoya qilishning xalqaro-huquqiy asoslari.

Atom elektr stansiyasining xavfsizligi haqida gap ketar ekan, nafaqat stansiya joylashgan davlat balki butun hamjamiyat xavfsizligi ko'z o'ngimizga keladi. Sababi, stansiyaning foydasi bilan birga agar xavfsizlik masalasi bo'yicha biror holat vujudga kelsa, yetkazadigan ziyoni ham shu qadardir. Hozirgi paytda dunyo hamjamiyatini o'ylantirayotgan holatlardan biri, Rossiya hamda Ukraina urishi bo'lib turgan davrda Ukrainaning Zaporozhye shahrida joylashgan AESning xavfsizlik holatidir. Bu urishning favqulodda holatlari natijasida AESning katta halokati bo'lishi mumkinligi hech kimga sir emas.

Yadro reaktorining shikastlanishi gamma-nurlanishning halokatli konsentratsiyasiga va havodagi radioaktiv zarrachalarni inhalatsiyalash orqali radioaktiv ifloslanishga darhol ta'sir qilishi, inson salomatligi va atrof-muhitga qisqa va uzoq muddatli jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Reaktor yoki ishlatilgan yonilg'i baklarining portlashi parchalanadigan materiallardan va parchalanish mahsulotlaridan radioaktiv zarralar shamoldan pastga, potensial katta masofalarga va meteorologik sharoitga qarab oldindan aytib bo'lmaydigan tarzda olib o'tishini anglatadi. Ammo portlash bo'lmasa ham, sizib chiqqan radioaktiv moddalar, masalan, zavodning saqlash tanklari yoki saqlash tizimining shikastlanishi natijasida tuproq va yer osti suvlariga kirib, yuzlab kilometrlarga cho'zilgan katta radiusdagi o'simlik va hayvonot dunyosini zaharlaydi.[4]. Vaholanki atom elektr stansiyasini vaqtda va makonda nazorat qilib bo'lmaydi. Bunday holatlarda ushbu masala bilan shug'ullanadigan tashkilotlar hamda davlatlardan qattiq ehtiyotkorlik qilishlari talab etiladi.

Shu bilan birgalikda, AES Xavfli kuchlarni o'z ichiga olishdan tashqari, tinch aholi uchun, xususan, shahar markazlarida muhim xizmat bo'lgan elektr energiyasini ommaviy ishlab chiqaradi. Odatda, atom elektr stansiyasi yuz minglab uy xo'jaliklarini elektr energiyasi bilan ta'minlaydi, eng yiriklari uchun esa bu ko'rsatkich millionlab bo'lishi mumkin.[6] Zavodning shikastlanishi yoki ishining buzilishi katta hududlarni elektr energiyasidan mahrum qilish, isitish, ichimlik suvi va chiqindilarni boshqarish kabi boshqa muhim xizmatlarga va yuz minglab, balki millionlab fuqarolarning farovonligiga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bularni inobatga olgan holda shu masala bilan shug'ullanuvchi tashkilot va davlatlar tomonidan harbiy harakatlar bo'layotgan davrda AESning xavfsizligini ta'minlash bo'yicha ko'plab huquqiy tartibga soluvchi hujjatlar qabul qilingan. Ularni ko'rib chiqsak:

- 1977-yilgi Birinchi qo'shimcha protokolda (AP I) mavjud, ammo ular 1977-yilgi Ikkinchi qo'shimcha protokol (AP II) va xalqaro va xalqaro bo'lmagan qurolli mojarolarda qo'llaniladigan odatiy CIHL ostida ham himoyalangan.

- Yadro qurolini tarqatmaslik to'g'risidagi shartnomaning IV va V moddalarida barcha davlatlar atom energiyasidan tinch maqsadlarda, shu jumladan elektr energiyasi ishlab chiqarish uchun foydalanish huquqiga ega ekanligi belgilab qo'yilgan.[7]

- API 48-modda hamda CIHL 7-qoidasida Atom elektr stansiyalari fuqarolik ob'ektlari bo'lib, ular to'g'ridan-to'g'ri hujum va repressiyalardan himoyalanganligi belgilab qo'yilgan.

- (API 56-modda, APII 15-modda va CIHL qoidalarida Barcha fuqarolik ob'ektlari uchun qo'llaniladigan qoidalar tomonidan taqdim etilgan himoyadan tashqari, atom elektr

stansiyalari quyida batafsilroq muhokama qilinganidek, o'ziga xos, kuchaytirilgan himoyaga ega ekanligi aytib o'tiladi.[8]

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, AESlarni xavfsizligi xalqaro-huquqiy tashkilot va davlatlar tomonidan huquqiy tartibga solingan.

Atom energiyasi undan xavfsiz foydalanish masalasi ayni bir davlat yoki tashkilotning tegishincha huquqi bo'lmay u ayni vaqtda transchegaraviy va xalqaro huquqiy masaladir.

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi 2018-yildan keyin Atom energiyasidan foydalanish, AES qurilishiga oid bir qancha hujjatlar qabul qilindi. Bu hujjatlar qabul qilinishiga sabab O'zbekiston Respublikasi va Rossiya Federatsiyasi prezidentlari Sh.Mirziyoyev va V.P o'rtasidagi O'zbekistonda AES qurish bo'yicha kelishuv edi. Unga ko'ra RosAtom O'zbekistonda AES har birining quvvati 1 ming 200 MVt bo'lgan ikkita energoblokdan iborat bo'ladi. AES qurilishi uchun Jizzax viloyatidagi Tuzkon ko'li yaqinidagi maydon tanlandi. Xo'sh ishni amaliy, moliyaviy – iqtisodiy jihatlarini yuqoridagi va boshqalardan iborat bo'lsa huquqiy taraflama bu sohada qanday o'zgarishlar bo'ldi? Bilamizki 2017-yil dekabriga qadar milliy qonunchiligimizda Atom energiyasidan foydalanishga oid normativ huquqiy hujjatlar ularga ehtiyoj yo'q edi bu o'z o'rnida bizda shu vaqtga qadar bu sohaga oid munosabatlar bo'lmaganligi bilan oqlanadi.

Milliy qonunchiligimizda yuqoridagi voqealardan bir qancha hujjatlar qabul qilindi. Jumladan:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasida atom energetikasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2018-yil 19-iyuldagi PF-5484-son Farmonini.

2. O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi huzuridagi Atom energetikasini rivojlantirish agentligi to'g'risidagi nizomi tasdiqlash to'g'risida 2018-yil 13-avgust, 653-sonli VMQ <https://lex.uz/acts/-3864609>

3. Atom energiyasidan tinchlik maqsadlarida foydalanish to'g'risida 2019-yil 9-sentyabr O'RQ – 565 – son <https://lex.uz/ru/docs/-4506940>

4. "Atom energiyasidan foydalanuvchi obyektlar va (yoki) atom energiyasidan foydalanish sohasidagi faoliyat (ish) xavfsizligini asoslash yuzasidan ekspertiza o'tkazish tartibi to'g'risidagi" nizom 2020 – yil 17 – iyun 390 – son qarori <https://lex.uz/docs/4859455>

5. Atom energiyasidan foydalanish xavfsizligini davlat tomonidan tartibga soluvchi vakolatli organlarning atom energiyasidan foydalanish sohasidagi davlat nazorati va tekshiruvini amalga oshirish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida 2020 – yil 10 – iyundagi 368 – son qarori <https://lex.uz/docs/4850303>

6. Atom energiyasidan tinchlik yo'lida foydalanish sohasidagi xalqaro shartnomalar bo'yicha O'zbekiston respublikasining majburiyatlarini bajarish chora – tadbirlari to'g'risidagi 2009-yil 25-iyun 179-sonli VMQ <https://www.lex.uz/docs/1494600>

Yuqoridagi normativ huquqiy-hujjatlarning asosiylaridan biri bo'lmish Atom energiyasidan tinchlik maqsadlarida foydalanish to'g'risida qonuning asosiy prinsiplarida shunday deyilgan "Atom energiyasidan foydalanishning asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat:

fuqarolarning hayoti va sog'lig'ini, jismoniy hamda yuridik shaxslarning mol-mulkini himoya qilish, shuningdek atrof-muhitni muhofaza qilish ustuvorligi;
xavfsizlikning ta'minlanishi; axborotning ochiqqligi;

yadroviy qurol va boshqa yadroviy portlovchi qurilmalar ishlab chiqarishning taqiqlanishi”.

Keltirilgan modda qonuning 4-moddasidan bo'lib bu prinsiplarni o'z ichiga nimalarni olishi qonunda alohida modda qilib berilmagan ya'ni sharhlanmagan va boshqacha tarzda ham izoh berilmagan ammo xalqaro standartlar xavfsizlik borasidagi barcha hujjatlar shartnomalar va amaliy jihatdan olib qaralgandagi barcha harakat va hodisalar imkon qadar aniq nazarda tutilishini talab qiladi chunki AESda energiya ishlab chiqargungacha va undan energiya olib zarur tarzda yo'naltirilgungacha bo'lgan barcha bosqichlarda xavfsizlikka rioya etilishi lozim.

Qonunda sohaga tegishli obyektlar davlat mulki ekanligi nazarda tutilgan jumladan qurilishi rejalashtirilgan AESlari ham va bu sohani bir qancha vakolatli organlar nazorat qilishi aytib o'tilgan Vazirlar Mahkamasi, Energitika vazirligi va uni huzuridagi Atom energetikasini rivojlantirish agentligi ya'ni O'zAtom va boshqa organlar vakolatli hisoblanadi.

Atom energiyasidan foydalanish transchegaraviy munosabatligi xalqaro munosabatlarda barcha davlatlar va tashkilotlar xalqaro shartnoma va boshqa xalqaro normativ huquqiy hujjatlar orqali majburiyatlar olishini yuqorida eslab o'tgan edik aynan shu sohada 179-sonli VMQ mavjud bizni amaldagi qonunchiligimizda quyidagilar nazarda tutilgan “O'zbekiston Respublikasi va Atom energiyasi bo'yicha xalqaro agentlik o'rtasidagi Yadroviy qurolni tarqatmaslik to'g'risidagi 1994-yil 8-oktyabrdagi shartnoma bilan bog'liq bo'lgan kafolatlarni qo'llash to'g'risidagi Bitim hamda Bitimga 1998-yil 22-sentyabrda Toshkent shahrida imzolangan Qo'shimcha protokol bo'yicha;

O'zbekiston Respublikasi Hukumati va Atom energiyasi bo'yicha Yevropa Hamjamiyati (Yevratom) o'rtasida atom energiyasidan tinchlik yo'lida foydalanish sohasidagi hamkorlik to'g'risida 2003-yil 6-oktyabrda Brussel shahrida imzolangan Bitim bo'yicha O'zbekiston Respublikasining majburiyatlari bajarilishini ta'minlash bo'yicha vakolatli organ etib belgilansin.

2. Atom energiyasi bo'yicha xalqaro agentlikka (MAGATE) va Yevratomga qonun hujjatlarida belgilangan tartibda axborotlar tayyorlash va ularni (bayonot, hisobotlar, xabarnomalar, hisobotlarga qo'shimcha va tushuntirishlar) taqdim etish O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasiga yuklansin.

3. O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi MAGATE va Yevratomni O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasi ushbu qarorning 1-bandida ko'rsatilgan Bitimlar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi majburiyatlarining bajarilishini ta'minlash bo'yicha vakolatli organ etib belgilanganligi to'g'risida belgilangan tartibda xabardor qilsin.

E'tiborli jihatlari ya'ni bizni mavzumizga aloqador qismi 1994-yilgi va 2003-yilga hujjatlarga qo'shilishimiz va xalqaro hamjamiyat oldida majburiyat olayotganligimizdir.

Yuqoridagi xalqaro va qonunchiligimizdagi normalar, kelishuvlar shartnomalar va boshqa hujjatlardan kelib chiqib xulosa o'rnida bir qancha takliflarni ilgari surmoqchimiz. Yuqorida bir qancha milliy qonunchilik hujjatlarida kelgan atom energiyasidan foydalanish xavfsizlik prinsiplarini qonunchilik hujjatlarimizda, hujjatlarni tahrirlash orqali sharhlash. Jamoatchilikni atom energiyasi bilan bog'liq xavotirlardan xalos qilish va uni foydali jihatlarni tanishtirish uchun hukumat vakillari, mas'ullar, soha mutaxassislar bilan oflayn va onlayn television uchrashuvlar tashkil qilish maqsadga muvofiq bo'lar edik. Xalqaro doirada atom energiyasidan tinchlik maqsadlarida foydalanishga oid xalqaro huquqiy hujjatlar,

shartnomalarga to'liq qo'shilish, atom energiyasidan tinchlik maqsadlarida foydalanish sohasidagi milliy huquqiy asoslarni shakllantirishdir.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. "THE INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORK FOR NUCLEAR SECURITY" INTERNATIONAL ATOMIC ENERGY AGENCY VIENNA, 2011
2. by Mohamed ElBaradei, Edwin Nwogugu and John Rames "International law and nuclear energy: Overview of the legal framework" 2005, p-2
3. by Mohamed ElBaradei, Edwin Nwogugu and John Rames "International law and nuclear energy: Overview of the legal framework" 2005, p-2
4. "The Role of the IAEA in the Development of International Law", by Dr. Hans Blix, Nordic Journal of International Law, 58 (1989).
5. Mr. ElBaradei is Assistant Director General and Director of the IAEA Division of External Relations. Messrs. Nwogugu and Rames are senior staff members in the IAEA Legal Division. This article is based upon more comprehensive information in the two-volume book, The International Law of Nuclear Energy: Basic Documents, which the authors edited and was published in 1993 by Martinus Nijhoff Publishers, P.O. Box 163, 3300 AD Dordrecht, The Netherlands.
6. Eirini Giorgou Legal Adviser, ICRC "Dangerous forces: the protection of nuclear power plants in armed conflict"
7. The history of Nuclear Energy. U.S. Department of Energy Office of Nuclear Energy, Science and Technology Washington, D.C. 20585
8. Nuclear Law. The Global Debate. International Atomic Energy Agency. ISBN 978-94-6265-495-2 (eBook) <https://doi.org/10.1007/978-94-6265-495-2>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/1 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).